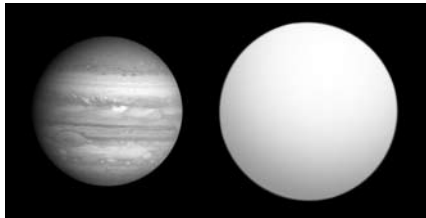

Hunor s Magor az égre került

A Nemzetközi Csillagászati Unió (IAU) százéves jubileuma alkalmából minden országnak lehetőséget nyújtott arra, hogy a nagyközönség elnevezhesen egy csillagot és a körülötte keringő bolygót. Magyarországon egy olyan exobolygót és csillagát lehetett elnevezni, amelyet Bakos Gáspár a HatNET (Hungarian-made Automated Telescope Network) automata távcsőrendszerrel fedezett fel 2007-ben. Az eddig HAT-P-2b-ként azonosított óriásbolygó (mostantól: Magor) nyolcszor nagyobb tömegű, mint a Jupiter. A bolygó alig hat nap alatt kerüli meg a HD 147506 jelű központi csillagot (Hunor), vagyis nagyon közel kering hozzá. A rendszer a Herkules csillagképben található. Az F8 színképtípusú csillag fényessége 8,7 magnitúdó, távolsága 420 fényév.

Fantáziarajz a HAT-P-2b exobolygóról, összehasonlítva a Jupiterrel (Wikipedia).

A két égitest nevére az IAU előírásai szerint először online lehetett javaslatot tenni a csillagaszat.hu oldalon, 2019 nyarán. A három hónap alatt beérkezett közel 150, a követelményeknek megfelelő javaslat közül egy ötfős szakértői bizottság választotta ki a végső két nevet. A bizottságban az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, a Magyar Csillagászati Egyesület, valamint a Nyelvtudományi Intézet szakemberei vettek részt.

A beérkezett javaslatok közötti rangsorolás és újabb szavazás nyomán a Hunor és

Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra;
Fű kizöldül ó sirhanton,
Bajnok ébred hősi lanton.

Vadat úzni feljövének
Hős fiai szép Enéhnek:
Hunor s Magyar, két dalia,
Két egytestvér, Ménrót fia.

Arany János: Buda halála (1863), részlet

Magor névjavaslatok kerültek ki győztesként, amelyeket az IAU hivatalos elnevezésnek elfogadott. Ezután tehát a HAT-P-2 csillag Hunor, a HAT-P-2b exobolygó pedig Magor néven szerepel a katalógusokban és a térképeken.

A nyertes névpárost Becz Miklós budapesti tanár és amatőr csillagász javasolta elsőként (további javaslattevők: Mészáros Gábor, id. Szendrői Gábor, Kiss Erzsébet, Tóth Marcell). A diákokkal foglalkozó Becz Miklós több évtizede tart távcsöves bemutatásokat és jár csillagászati rendezvényekre; tanulóit szakörbe és előadásokra, valamint nyári csillagászati táborokba is viszi. Rendszeresen részt vesz a Magyar Csillagászati Egyesület által szervezett programokon.

„A lehetőséget másoknak is továbbadtam, végül Kisdi Eszter kolléga ösztönzésére, velem megbeszélve küldtem be néhány javaslatot” – írja a Becz Miklós. „Hunor és Magor (azaz Magyar) történetével már kisgyerekkoromban megismerkedtem, Arany János Rege a csodaszarvaról című versének köszönhetően. Később, apaként én is továbbadtam ezt az örökséget, de rákerestem a történet eredetére is. Beszereztem és elolvastam a leghíresebb geszták fordításait is”.

A két név először Hunor és Magor formában Kézai Simon 1282–1285 között keletkezett művében, A magyarok cselekedeteiben (Gesta Hungarorum) tűnik fel. Az Arany

János-féle feldolgozás Kézai Simon munkáján alapul. A később keletkezett Képes krónikában (1370 körül) a szerző így fogalmazott: „...Dul alán fejedelemnek két leányát is elragadták; egyiket Hunor, másikat Magor vette feleségül: ezektől az asszonyoktól erednek mind a hunok vagy a magyarok” (Geréb László fordítása).

A Csodaszarvas üldözése. Iniciálé a Képes krónikából (1370 körül)

„A Magor szó számomra különösen kedves, mert anyai ágon a Békés megyei Vésztőről származom. A település határában áll a híres régészeti lelőhely, a Mágori-domb. A domb neve is a Magor/Mogor személy- vagy nemzetségnévből ered. A Mágori-dombon szüleimmel és a vésztői rokonokkal többször is jártam. Az ember valahol mindig szükségét érzi annak, hogy a gyökereire emlékezzen” – így szól Becz Miklós indoklása.

Az ENSZ 2019-et az őslakos nyelvek nemzetközi évének nyilvánította. Az IAU ezt is tekintetbe vette a névválasztásoknál, és a végleges elnevezések közül néhány tucat valóban ilyen nyelvekből került ki. Argentínában a nyertes javaslatot a moquit közösség egy tanára és vezetője küldte be: A HD 48265 b (Naqaya) exobolygó és csillaga, a HD 48265 (Nosaxa) új nevének jelentése moquit nyelven „a fiútestvér családjának rokona” (ahol a „fiútestvér” minden emberi lényre utal), illetve „tavasz” (szó szerint: „új év”).

Néhány, az IAU által jóváhagyott exobolygó- és csillagnevek közül (országok szerint): Írország: Mitologikus kutyák neve (Bran, Tuiren) Bran születésének ír legendájából a Canes Venatici (Vadászebek) csillagképben található, HAT-P-36b (Bran) exobolygó és HAT-P-36 (Tuiren) csillaga számára.

Jordánia: Ősi városok és védett területek nevei, Jordánia déli részéről a WASP-80b (Wadirum) exobolygó és WASP-80 (Petra) csillaga számára az Aquila (Sas) csillagképben.

Malajzia: Drágakövek maláj nyelvű megnevezései a HD 20868 b (Baiduri) exobolygó és HD 20868 (Intan) csillaga számára a Fornax (Kemence) csillagképben.

Burkina Faso: A HD 30856 b (Nakambé) exobolygónak és HD 30856 (Mouhoun) csillagának új nevei Burkina Faso jelentős folyóira utalnak. A rendszer a nevének megfelelően az Eridanus csillagképben helyezkedik el.

Magyar vonatkozás, hogy a programban összesen 14 HatNET-exobolygó és csillaga kaphatott elnevezést, így a magyarok mellett az osztrákok, dánok, finnek, görögök, írek, izraeliek, litvánok, máltaiak, hollandok, palesztinok, oroszok, osztrákok, szlovákok és ukránok is valamilyen HatNET-égitestet nevezhettek el.

Az exobolygók (avagy extraszoláris bolygók) olyan Naprendszeren kívüli bolygók, amelyek más csillagok körül keletkeztek, és többségük ma is ott kering. Jellemzőik megismerésével jobban megérthetjük a bolygókeletkezés folyamatát. A Földön kívüli élet lehetőségének vizsgálatában is fontos szerepet játszanak. Napjainkra kiderült, hogy szinte minden csillag körül keringenek bolygók, általában több is, és ezek a Naprendszerben láthatónál nagyobb változatosságot mutatnak, de sok lehet közöttük a mi Földünkhöz többé-kevésbé hasonló égitest is. Az exobolygók léte és kutatása a tudományos szempontokon túl a felfedezésükhöz szükséges technológia fejlesztését, valamint világgépünk fejlődését is elősegíti.

Kereszturi Ákos